

УДК 81'23:811.111

КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД ПРИ ЗАСВОЄННІ СТУДЕНТАМИ АНГЛІЙСЬКОЇ ГРАМАТИКИ

Наталія Борисова

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної філології і методики навчання,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»,
вул. Сухомлинського 30, м. Переяслав-Хмельницький, Україна, 08401
natalieborysova@gmail.com

АНОТАЦІЯ. У статті розглядається когнітивний підхід у формуванні англомовної граматичної компетенції у студентів. Зазначено, що більшість досліджень пов'язані з комунікативною компетенцією або комунікативно-когнітивною, а окремо когніцію, тобто пізнання з його структурами і процесами, зокрема, тими, що пов'язані із засвоєнням граматики розглядалися недостатньо. Сутність когнітивного підходу полягає у спрямуванні процесу навчання на розв'язання таких проблем, як сприйняття, пізнання й розуміння людиною дійсності; здобуття, обробка, структурування, зберігання, виведення та використання знань; вивчення й пояснення пізнавальних процесів і механізмів, за допомогою яких забезпечується адекватна адаптація людини до реальності. Наголошено, що для формування гнучкості когнітивної навички необхідне створення різноманітних ситуацій і завдань, які стимулюють як розумову, так і мовленнєву активність студентів. Доведено, що у студентів відбувається стрімкий розвиток абстрактного, формального, логічного, критичного та творчого мислення, яке сприяє формуванню іншомовної граматичної компетенції.

Ключові слова: когнітивний підхід, засвоєння граматики, когніція, пізнання, когнітивна компетенція.

Вступ

Знання англійської мови посідає важливе місце у житті людини, адже в сучасному світі ми зустрічаємося з нею кожного дня. Проте без володіння граматикою неможливо нею спілкуватися, тому що потрібно вміти будувати речення, застосовувати відповідні часові форми тощо.

Підхід до її вивчення включає в себе багато аспектів, серед яких – необхідність вибору методу навчання. На сьогоднішній

день поширеним є когнітивно-комунікативний метод навчання англійської мови. Він забезпечує поруч з мовленнєвою й когнітивну компетентність, якає позитивною кореляцією між діями та проблемними завданнями.

Більшість досліджень пов'язані з комунікативною компетенцією або комунікативно-когнітивною, а окремо когніцію, тобто пізнання і зв'язані з цим структури і процеси, зокрема у формуванні англомовної граматичної компетенції розглядалися недостатньо, що саме і зумовило **актуальність** нашого пошуку.

Сутність когнітивного підходу розкрито в працях О.Е. Баксанського, Б.М. Величковського, О.І. Вовк, О.С. Кубрякової, Ю.М. Плотинського, Дж. Лайбера, Д. Гріна та ін. Когнітивну граматику в широкому розумінні досліджували Р. Джекендофф, Дж. Лакофф, Ч. Філлмор, У. Чейф. У специфічному розумінні «когнітивну граматику вважають дітищем Р. Ленекера» (Селіванова, 2010: 231).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати передумови формування в студентів граматичної компетентності за когнітивним підходом.

Досягнення мети дослідження передбачало розв'язання таких завдань: розкрити сутність когнітивно-комунікативного підходу; вивчити дидактичні передумови формування у студентів англомовної граматичної компетенції за когнітивним підходом.

Методи та методика дослідження

Теоретичне вивчення і аналіз психолінгвістичної та мовознавчої літератури; аналіз і узагальнення результатів.

Результати дослідження

У процесі вивчення англійської граматики необхідно вибрати метод навчання. Поширеним є когнітивно-комунікативний метод. Слід зазначити, що схиляються до двох головних зразків наукового пізнання – комунікативного та когнітивного. Перший пов'язують, переважно, з оволодінням мовленнєвою діяльністю, у другий – з когніцією, тобто пізнанням і зв'язаними з цим структурами й процесами. Тому, розглядаючи сучасну концепцію навчання граматики англійської мови, слід спиратися на основні положення цих підходів, і дані суміжних із методикою наук, таких як когнітивна психологія, когнітивна лінгвістика тощо (Вовк, 2010).

Сутність когнітивного підходу полягає у спрямуванні процесу навчання на розв'язання таких проблем, як сприйняття, пізнання й розуміння людиною дійсності; здобуття, обробка, структурування, зберігання, виведення та використання знань; вивчення й пояснення пізнавальних процесів і механізмів, за допомогою яких забезпечується адекватна адаптація людини до реальності (Кубрякова, 1997).

О.І. Вовк сформульовано принципіві положення, або принципи комунікативно-когнітивного підходу до навчання ІМ. Вони передбачають: навчання ІМ у процесі МД; стимулювання мовленнєво-розумової активності; створення автентичних умов їхньої соціалізації; урахування їхніх індивідуальних пізнавальних стилів і навчальних стратегій; розвиток і розширення знаннєвого простору; розвиток мовної особистості; формування картини світу студентів; розвиток їхнього інтелекту; формування комунікативно-когнітивної компетенції (Вовк, 2010).

У зв'язку з цим, слід нагадати, що «спеціальна компетенція – підготовленість до самостійного виконання завдань, уміння оцінювати результати своєї роботи, здатність самостійно набувати нових знань та вмій» (Борисова, 2009: 97).

Когнітивну компетенцію розуміють як здатність до здійснення комунікативно-розумової діяльності, тобто до розв'язання мовленнєво-розумових задач за допомогою сукупності мовленнєвих дій і розумових операцій. Мовленнєві дії забезпечуються сформованими мовленнєвими навичками й уміннями. Розумові операції забезпечуються існуючими знаннями, розумінням та усвідомленням завдань, які слід розв'язати за допомогою певних когнітивних операцій. Йдеться про когнітивні навички – ментальні здібності, за допомогою яких людина обробляє зовнішні стимули. У навчанні англійської граматики – це вхідна інформація у вигляді таких завдань, які стимулюють розвиток когнітивних процесів. Формування когнітивних навичок передбачає три стадії:

– початкову, або когнітивну стадію, на якій відбувається розуміння мовленнєво-розумової задачі та концентрація уваги на необхідній інформації;

– проміжну, або асоціативну стадію, яка передбачає спроби використати прийоми, котрі допомагають швидше зрозуміти і пригадати необхідну інформацію, виправити помилки та прискорити виконання мовленнєво-розумових дій;

– найвищу, або автономну стадію, на якій правильні відповіді стають більш автоматичними, підвищується рівень швидкості й безпомилкового виконання дій (Кубрякова, 1997).

Розумові операції відіграють істотну роль у формуванні когнітивних навичок. Проте комунікативний зміст у процесі спілкування не лише передається, а й утворюється в результаті мовленнєво-розумової діяльності. У будь-якій ситуації, яка вимагає такої діяльності, взаємодіють такі компоненти: когнітивна стадія формування навичок і асоціативна (там само).

Подальший розвиток автономної стадії передбачає, що для формування гнучкості когнітивної навички необхідне створення різноманітних ситуацій і завдань, що стимулюють як розумову, так і мовленнєву активність студентів у процесі засвоєння англійської граматики.

Наведемо приклади таких завдань:

1. *«Put the words in the right order and make questions»* (Костик, 2013: 19);

2. *«Complete the following sentences in a logical way»* (там само: 27);

3. *«This time you have to read some sentences and correct them. The English is correct but the information is wrong. Write two correct sentences each time»* (там само: 29);

4. *«Decide to which kind of media: a) television; b) press; c) radio the words given below belong. Note that one and the same word can be long to all the categories. The first one is done for you»* (там само, 2013: 34).

Сформульовані завдання передбачають використання широкого спектру знань, вимагають здійснення певних ментальних операцій за рахунок сформованих когнітивних навичок, а також розвинених мовленнєвих умінь.

Отже, когнітивна компетенція формується шляхом стимулювання мовленнєво-розумової активності студентів. Ефективність цього процесу певною мірою залежить від розвинених мовленнєвих і когнітивних здібностей та відповідних навичок і вмінь.

Таким чином, навчання АМ за когнітивним підходом передбачає врахування таких компонентів: мовленнєво-розумова активність; когнітивні здібності; когнітивні навички; знанневий простір; когнітивна особистість; розвиток множинного інтелекту;

когнітивна компетенція. У зв'язку з цим, у студентів відбувається стрімкий розвиток абстрактного, формального, логічного, критичного та творчого мислення. Це сприяє формуванню англомовної граматичної компетенції.

Слід наголосити, що студенти починають свідомо використовувати такі розумові операції, як: порівняння, аналіз, дедукція тощо. Це підтверджує О.В. Скрипченко, який зазначає, що в них з'являється здатність аналізувати нові сполучення, предмети і категорії, вживати мовленнєві абстрактні висловлювання, висувати різні ідеї, що співставляються одна з одною різними способами. Таким чином, при правильному спрямуванні викладачем мовленнєвої діяльності студентів, відбувається формування та удосконалення граматичних навичок, що сприяє правильному засвоєнню граматичного матеріалу (Вовк, 2010).

Вважаємо за доречне зазначити, що важливу роль відіграють процеси сприймання та відчуття. Перцептивний розвиток пов'язаний з тим, що він переходить від опанування графічних образів, що було характерним раніше, до засвоєння графічних схем і таблиць. Дедалі більше розвивається цілеспрямованість сприймання, тобто вдосконалюється повнота та точність сприйняття, спостережень тощо.

Увага також є необхідною умовою успішного розвитку студентів. Особливо важливою її роль постає у процесі навчання, адже нерозуміння ними матеріалу пов'язане з недоліками їх уваги, тому студентів потрібно зацікавлювати та заохочувати не лише до виконання навчальних завдань, а й поглиблювати їх знання різноманітними вправами. Також не останнім для них є успішна діяльність на занятті, вміння спілкуватися англійською мовою та перспектива використання її у майбутній практичній діяльності.

Необхідною умовою для створення в студентів інтересу до вивчення граматики є можливість проявити в навчанні розумову самостійність та ініціативність. Потрібно використовувати такі вправи, для яких від них вимагається активна навчальна діяльність.

Основною метою оволодіння граматичним матеріалом є формування елементарної граматичної компетенції. Вона є складником мовленнєвої, яка, у свою чергу, входить до структури комунікативної компетенції. Мовленнєва компетенція складається

з лексичної й граматичної, тому що граматична компетенція веде за собою цілеспрямовану роботу над засвоєнням граматичних форм і структур, лексики, фонетики, інтонаційно-ритмічних моделей, орфографічних правил.

Основними компонентами граматичної компетенції як складника мовленнєвої компетенції є мовленнєві знання і граматичні навички, в основі яких є система умовних рефлексів, утворених відповідно на повторювану систему умовних подразників. У процесі формування такої компетенції потрібне часте вживання однієї й тієї граматичної структури.

Процес формування репродуктивної граматичної навички починається зі сприйняття нової ГС, продовжується її тренуванням у репродукуванні й завершується продукуванням, тобто вживанням в усних чи письманих висловлюваннях монологічного чи діалогічного характеру. У своєму становленні навичка проходить три етапи: орієнтувально-підготовчий; стереотипно-ситуативний; варіативно-ситуативний.

Сформованість репродуктивної граматичної навички – одна з передумов функціонування вміння висловлювати свої думки в усній та письмовій формі. Сформованість рецептивної граматичної навички – одна з передумов функціонування вміння розуміти інших людей в усній і письмовій формах. На відміну від репродуктивної граматичної навички, яка передбачає вибір форми відповідно до комунікативного наміру, ситуації мовлення тощо, першою операцією у формуванні рецептивної граматичної навички є сприймання звукового або графічного образу ГС. Якщо рецептивна навичка сформована, сприймання супроводжується розпізнаванням граматичних форм та співвіднесенням їх з певним значенням (Вовк, 2010).

Під час навчання граматичних явищ слід звертати увагу студентів не лише на форму, але також на значення і використання введеного матеріалу, звертаючи увагу на труднощі, які можуть вони спричинити. Після введення нового граматичного явища має відбутися його засвоєння і закріплення за допомогою тренувальних вправ та особистісно орієнтованих завдань.

Отже, всі труднощі граматики англійської мови, які виникають у студентів у процесі її опанування, часто відносять до відповідностей і невідповідностей граматичних явищ у рідній та англійській мовах.

Висновки

У ході розкриття сутності когнітивно-комунікативного підходу, з'ясовано, що окремо когнітивному приділено менше уваги, ніж комунікативному при формування у студентів англійської граматичної компетенції. Сутність когнітивного підходу полягає у сприйнятті, пізнанні й розумінні людиною дійсності; здобутті, обробці, структуруванні, зберіганні, виведенні та використанні знань; вивченні й поясненні пізнавальних процесів і механізмів. Такий підхід повинен забезпечити загальні здібності, які виявляються в позитивній кореляції між діями та проблемними завданнями, які потребують подальшого розгляду.

Література:

- Борисова, Н.В. (2009). Особливості формування професійної компетентності студентів факультетів іноземних мов / Н.В. Борисова // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – Випуск 13. – С. 95–100.
- Вовк, О.І. (2010). Когнітивні аспекти методики викладання англійської мови у вищих навчальних закладах : навч.-метод. посібник / О.І. Вовк. – Черкаси : Вид-во «САН». – 506 с.
- Вовк, О.І. (2013). Система вправ для формування комунікативно-когнітивної компетентності майбутніх філологів / О.І. Вовк // Наукові записки. Серія : педагогіка. – № 2. – С. 139–144.
- Костик, Є.В. (2013). Сучасна англійська мова : [н.-метод. посіб. для студ. немовних факультетів вищ. навч. закл.] Вид. 4-е, випр. і доп. / за ред. Є.В. Костик. – Переяслав-Хмельницький «Видавництво КСВ». – 120 с.
- Краткий словарь когнитивных терминов (1997) / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина ; под ред. Е.С. Кубряковой. – М. : Филол. ф-т МГУ им. М.В. Ломоносова. – 245 с.
- Селіванова О.О. (2010). Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля. – К. – 844 с.

References:

- Borysova, N.V. (2009). Osoblyvosti formuvannya profesiinoi kompetentnosti studentiv fakultetiv inozemnykh mov [Formation peculiarities of professional competence of foreign languages students]. *Visnyk Hlukhivskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Hlukhiv State Pedagogical University Reporter*, 13, 95–100 [in Ukrainian].
- Vovk, O.I. (2010). *Kognityvni aspekty metodyky vykladannya anhliiskoi movy u vyshchyyh navchalnykh zakladakh [Cognitive aspects of English teaching methods in higher establishments]*. Cherkasy: SAN [in Ukrainian].
- Vovk, O.I. (2013). *Systema vprav dlia formuvannya komunikatyvno-kognityvnoi kompetentnosti maibutnykh filolohiv [The system of exercises for formation of communicative and cognitive competence of future linguists]*. *Naukovi zapysky – Scientific notes*, 2, 139–144 [in Ukrainian].

- Kostyk, Ye.V. (2013). *Suchasna anhliiska mova [Modern English]*. Pereiaslav-Khmelnytskyi: KSB [in Ukrainian].
- Kubriakova, Ye.S., Demiankov, V.Z., Pankrats, Yu.G., Luzina L.G. (1997). *Kratkii slovar kohnitivnykh terminov [Brief dictionary of cognitive terms]*. Moscow: F.F. of Moscow M.V. Lomonosov State University [in Russian].
- Selivanova, O.O. (2010). *Linhvistychna entsyklopediia [Linguistic Encyclopedia]*. Poltava: Dovkillia-K [in Ukrainian].
-

КОГНИТИВНЫЙ ПОДХОД ПРИ УСВОЕНИИ СТУДЕНТАМИ АНГЛИЙСКОЙ ГРАММАТИКИ

Наталья Борисова

кандидат педагогических наук,
доцент кафедры иностранной филологии и методики обучения,
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий Государственный педагогический
университет имени Григория Сковороды»,
ул. Сухомлинского 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Украина, 08401
natalieborysova@gmail.com

АННОТАЦИЯ. В статье рассматривается когнитивный подход в формировании англоязычной грамматической компетенции студентов. Отмечено, что большинство исследований связаны с коммуникативной компетенцией или коммуникативно-когнитивной, а отдельно когниции, то есть познание с его структурами и процессами, в частности, теми, которые связаны с усвоением грамматики рассматривались недостаточно. Сущность когнитивного подхода заключается в направлении процесса обучения на решение таких проблем, как восприятие, познание и понимание человеком действительности; получения, обработка, структурирование, хранение, вывод и использования знаний; изучение и объяснение познавательных процессов и механизмов, с помощью которых обеспечивается адекватная адаптация человека к реальности. Отмечено, что для формирования гибкости когнитивного навыка необходимо создание различных ситуаций и задач, которые стимулируют как умственную, так и речевую активность студентов. Доказано, что у студентов происходит стремительное развитие абстрактного, формального, логического, критического и творческого мышления, которое способствует формированию иноязычной грамматической компетенции.

Ключевые слова: когнитивный подход, усвоение грамматики, когниция, познания, когнитивная компетенция.

COGNITIVE APPROACH FOR LEARNING ENGLISH GRAMMAR BY STUDENTS

Nataliia V. Borysova

**Ph.D. in Pedagogy, Assistant professor of the Department
of Foreign Philology and Applied Linguistics,
SHEE «Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University
named after Hryhorii Skovoroda»,
30 Suhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine, 08401
natalieborysova@gmail.com**

ABSTRACT. *The article examines the cognitive approach in formation students' English grammatical competence. It is noted that the most of studies related to the communicative competence or communicative and cognitive, and cognition separately, i.e. perception with its structures and processes, in particular those associated with the perception of grammar were considered insufficiently. The essence of the cognitive approach is a direction of a learning process on solving such issues as perception, knowledge and understanding reality by a human; obtaining, processing, structuring, storing, releasing and using of knowledge; study and explanation of cognitive processes and mechanisms by which means an adequate human's adaptation to reality is ensured. It is noted that for the formation of flexible cognitive skills it is necessary to create a variety of situations and tasks that stimulate both mental and verbal activity of students. It is proved that students are experiencing a rapid development of abstract, formal, logical, critical and creative thinking, which promotes a formation of foreign-language grammatical competence.*

Keywords: *cognitive approach, learning grammar, cognition, knowledge, cognitive competence.*

Подано до редакції 29.07.2016;

Рецензовано 04.08.2016;

Прийнято до руку 06.08.2016